



تاریخچه گمرکات و تعرفه گمرکی

افغانستان کشوری دارای رسم و رواج ها، مذاهب، فرهنگ های مختلف، تمدن بزرگ و قدامت علم و فرهنگ میباشد. اگر نظری به صفحات تاریخ افغانستان انداخته شود معلوم میشود که این کشور باستانی از قدیم مرکز تقاطع راه های تجارتی و محل عبور راه ابریشم بوده، به این اساس تاجران هندی، چینی فارسی و عربی مجبور بودند که حین عبور از این سرزمین مقدار جنس شان را به اساس رسوم آن وقت در فی بار وزن، فی عدد، فی سیر و یا فی جلد به زمام داران آن وقت بپردازند. همین مقدار نقد و جنس که منحصراً محصول گمرکی گرفته میشود در ادوار مختلف به نام های مختلف مثلاً راه داری، دروازه داری، شهری داری، تنگه پولی، سر به سلامتی شصت یک، چهل یک، ده یک و امثال آنها یاد میگردد. افغانستان در مسیر زمانه ها منحصراً یک خطه تاریخی در رشد و انکشاف تجارت نقش مهم و ارزنده را ایفا نموده است، انجام خدمات گمرکی و جمع آوری عواید نیز مانند تجارت سابقه طولانی دارد. اما پس از کسب استقلال کشور در نظامنامه تشکیلات اساسی دولت، گمرکات منحصراً بخشی از تشکیلات دولت بصورت هدفمند در چوکات وزارت تجارت گنجانیده شد. "به اعتقاد بعضی نویسندگان، اخذ محصول (حقوق گمرکی) از مالتجاره وارداتی در شهر کابل از سالیان بسیار قدیم رواج داشت. در سابق تا زمانیکه شهر بین حصار مستحکم قرار داشت، شعبات گمرکی که در آنوقت بنام بندر مسمی بود در خارج دروازه های شهر یعنی دهمزنگ و گذرگاه، بینی حصار و بی بی مهر، در ده افغانان و پل مستان دایر بود که اموال وارده بعد از بررسی از آنجا ها سند عبور از دروازه شهر حاصل و توسط وسایل که در آن روز معمول بود به داخل شهر سوق داده میشد و در سرا های داخل شهر از طریق منسوبین گمرک محصول اخذ میگردد. شعبات گمرکی آنزمان به نامهای "چپوتره" و "خرچ گیر" یاد میشد. در زمان سلطنت امیر شیر علی خان گمرک بنام چپوتره خوانده شد تا مدت زیاد محصول گمرک طور جنسی آن هم به اساس ده یک اخذ میشد. مثلاً از ده سیر گندم یک سیر و از ده توپ تکه یک توپ تکه به عنوان محصول اخذ میشد و بعضاً به قسم نقره هم اخذ میشد. محصول که به این عناوین گرفته میشد تماماً جنبه عایداتی داشت. طبقه تاجر مجبور بود تا در هر بندر محصول بدهد بر علاوه اموال ترانزیتی اموال پیداوار داخلی که از یک شهر به شهر دیگر حمل میشد هم تحت پرداخت محصول قرار میگرفت. مثلاً اگر مقدار مال به کابل میرسید به غرض محصول به گمرک کابل انتقال داده میشد و محصول بنام صرفیات از قرار فی بار یا سیرانه اخذ میشد.

وضع گمرکات در زمان سلطنت امیر عبدالرحمن خان و حبیب الله خان کدام تغییر قابل توجهی نکرد. گمرک کابل وقتی انتظام بهتر بخود حاصل نمود که در "سرای مادر وزیر" تمرکز یافت در سال ۱۳۰۰ در زمان سلطنت مرحوم غازی امان الله خان نام چپوتره به گمرک تبدیل شد و یک نفر ترکی حسن افندی در رأس آن قرار داشت. درین دوره وضع گمرکات در افغانستان با دوره های گذشته تغییر نمود و برای سهولت کار مردم محصول گمرکی یکجا جمع میگردد و به ترتیب برای انکشاف مناطق و ولایات به شکل عادلانه تقسیم میشد. برای اجرای امور گمرکی نظامنامه های اخذ محصول گمرکی و تعرفه های گمرکی برای اموال و اجناس مختلف ترتیب و طبع گردید و همچنان تعدادی برای تربیه پرسونل گمرکی بنام حسن افندی استخدام گردید. در زمان های گذشته اخذ محصول گمرکی تحت چهار عنوان ذیل تثبیت گردیده بود.

(1) داخلات (واردات)

(2) اخراجات (صادرات)

3) عیوراء (ٲرانزیت)

4) صرفیات (اشیایی تولید شده داخلی و یا اموالیکه در داخل مملکت حمل و نقل میگردید).

نظامنامه بعد از دو مرتبه اصلاحات در دوران سلطنت نادرشاه در سالهای ۱۳۰۳ و ۱۳۰۵ هجری شمسی طبع و اجرا گردید و تا سال ۱۳۱۳ مورد اجرا قرار داشت در سال ۱۳۱۳ وزارت تجارت اصولنامه گمرک و تعرفه را تدوین و در معرض اجراء قرار داده برای اخذ تعرفه و محصول گمرک طبع نمود. بعد از آن محصول به شکل نقد به خزانه دولت تحویل میگردید این شکل محصول گمرکی را در افغانستان حسن افندی به میان آورد که در آن زمان حیثیت رئیس گمرک را دارا بود. درین سیستم محصول از شکل ده یک و شصت یک به شکل امروزی آن یعنی شکل فیصدی تعیین گردید. درین وقت در توسعه و انکشاف گمرک بنابر تاسیس مناسبات سیاسی و روابط تجاری با ممالک خارجی افزوده شد. ورود و تکثیر موتر به تدریج موضوع قافله و کاروان را از بین برده و حمل و نقل مالتجاره از دوش شتر یا مرکب برداشته شد. این دو عامل عمده در وضع گمرک مؤثر واقع شد و تحول بزرگی درین رشته بمیان آمد و عایدات کثیران، بخش بزرگ مصارف دولت را تامین مینمود. بعلت تنگی بازارها و جاده ها و عدم وسعت سرای مادر وزیرب رای گنجایش اموال، حکومت در صدد تعمیردر یک موضع بزرگ و مناسب برآمد و تعمیر وسیع و قلعه محفوظ گمرک کابل در مرادخانهی ساخته شد و در توسعه و تشکیلات گمرک رشد قابل ملاحظه بمیان آمد ولی نظر به انکشاف مزید تجارت، واردات و صادرات به معیار زیاد، این محل هم برای گمرک نا مساعد گردید. عمارت جدیدی که با هرگونه وسایل عصری مجهز است در منطقه صنعتی پلچرخ تعمیرگردید.^[۷۹] امور تعرفه از سوی ریاست عمومی گمرکات تنظیم و جمع آوری عواید قابل پرداخت (محصول گمرکی یا مالیه غیرمستقیم) از اموال توریدی، و بعضی اموال که از افغانستان صادر می شود (در صورتیکه معافیت گمرکات صورت رسمی نداشته باشد) از همین طریق صورت میگیرد. چنین واقع شده که نسبت ضعف حکومت مرکزی عواید گمرکاتی که در ولایات هم مرز با کشور های همسایه قرار داشته و دارای گمرک سرحدی میباشد، از طرف حکومت محلی و والیان جمع آوری و مورد استفاده قرار گرفته و برای حکومت مرکزی مشکل آفرین بوده است، چنانچه بعد از ایجاد دولت مؤقت وضع جمع آوری محصول گمرکی برای مدتی به همین منوال بوداما در اثر اقدامات جدی وزارت مالیه به این نابسامانی ها خاتمه داده شد، و در حال حاضر جمع آوری عواید گمرکی از جانب گمرکات صورت گرفته و به (خزانه دولت) وزارت مالیه انتقال میگردد و والیان حق تصرف در آنها ندارند. متمرکز ساختن جمع آوری عواید گمرکی در استحکام دولنداری در افغانستان کمک شایانی نموده از حکومت داری به طرز ملوک الطوائفی جلوگیری نمود. تمام اموال که به افغانستان وارد یا از افغانستان صادر می گردند باید جهت سنجش محصول گمرکی، جمع آوری معلومات احصائیوی برای پلانگذاری اقتصادی، مذاکرات تجاری، و تطبیق قوانین ملی و بین المللی تصنیف بندی شود. تعیین قیمت گمرکی یک پروسه است که در آن جهت سنجش محصول قابل پرداخت اموال توریدی یا صادراتی برای اموال یا خدمات یک قیمت پولی تعیین میگردد. اداره گمرکات یک کتاب رهنمود برای تعیین قیمت بنام "چگونه میتوان قیمت گمرکی را برای اموال وارداتی تعیین کرد" تهیه کرده است که تفسیر و تطبیق یکسان احکام تعیین قیمت گمرکی را در افغانستان تسهیل نماید. این کتاب رهنما در زمینه فهمیدن شش روش تعیین قیمت گمرکی تهیه گردیده است، تا برای تعیین قیمت اموال توریدی روش مناسب را شناسایی نموده، و قیمت قابل محصول اموال توریدی تعیین گردد.

همچنان گمرکات یک برنامه ای نظارتی را توسط دیتابیس تعرفه و تعیین قیمت (TARVAL) سیستم اتوماتیک معلومات گمرکی (اسیکودا) و از طریق معیارهای انتخاب خطر راه اندازی می نماید.^[۸۰] این اقدامات بنابر عدم ارائه معلومات دقیق و درست در مورد قیمت اقلام وارداتی از طرف تجار و عدم افتتاح لیتراف کریدت توسط آنها از طریق بانک های کشور بوجود آمده که هم برای تاجر و هم برای دولت مشکل ساز گردیده است. اخیراً دولت افغانستان تکس بر روی اقلام صادراتی را جهت تشویق صادرات لغونموده است که می تواند افزایش صادرات را به دنبال داشته باشد.